

Jak kouří Češi – kuřácké zvyklosti české populace v posledních deseti letech

Tisková konference ke

**SVĚTOVÉMU DNI BEZ TABÁKU 31. KVĚTNA
SVĚTOVÉ ZDRAVOTNICKÉ ORGANIZACE**

Státní zdravotní ústav, 27. května 2008

Hana Sovinová, Ladislav Csémy, Petr Sadílek

Prevalence kouření mezi děťmi a dospívajícími

Mezinárodní studie, jichž se ČR účastní:

- 1) Studie WHO Mládež a zdraví (HBSC – The Health Behaviour in School-aged Children)**
- 2) Studie WHO-CDC GYTS – Global Youth Tobacco Survey**
- 3) ESPAD – Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách**

Studie HBSC

- Studie HBSC je mezinárodní kolaborativní projekt, který se s čtyřletou periodicitou provádí v řadě zemí světa (v roce 2002 to bylo 35 zemí).
- Projekt je zaměřen na sledování chování a postojů, které u dětí a dospívajících determinují tělesné a psychické zdraví a ovlivňují sociální adaptaci.
- Česká republika se projektu účastní od roku 1994, dosud poslední (čtvrtá) vlna sběru dat proběhla v roce 2006.
- Studie proběhla na 86 náhodně vybraných základních školách a zúčastnilo se více než 5000 dětí pátých, sedmých a devátých tříd. Po centralizaci dat na univerzitě v Bergenu čítá definitivní výzkumný vzorek 4782 jedinců (50,5 % chlapců).

Studie GYTS

- **Mezinárodní studie Global Youth Tobacco Survey [GYTS] výhradně zaměřená na kouření dětí a dospívajících;**
- **Komplexní přístup: prevalence kuřáctví, škola - výuka o rizicích kouření, expozice pasivnímu kouření, média a reklama, dostupnost cigaret, snaha o zanechání kouření, postoje ke kouření;**
- **Je řešena ve spolupráci se CDC v USA a Světovou zdravotnickou organizací;**
- **V ČR je řešitelem Státní zdravotní ústav, účastníme se od roku 2002 studie je realizována s periodicitou 4-5 let;**
- **Reprezentativní soubor je tvořen populací žáků 7., 8. a 9. ročníku ZŠ, k dispozici jsou data z let 2002 a 2007.**

Studie ESPAD

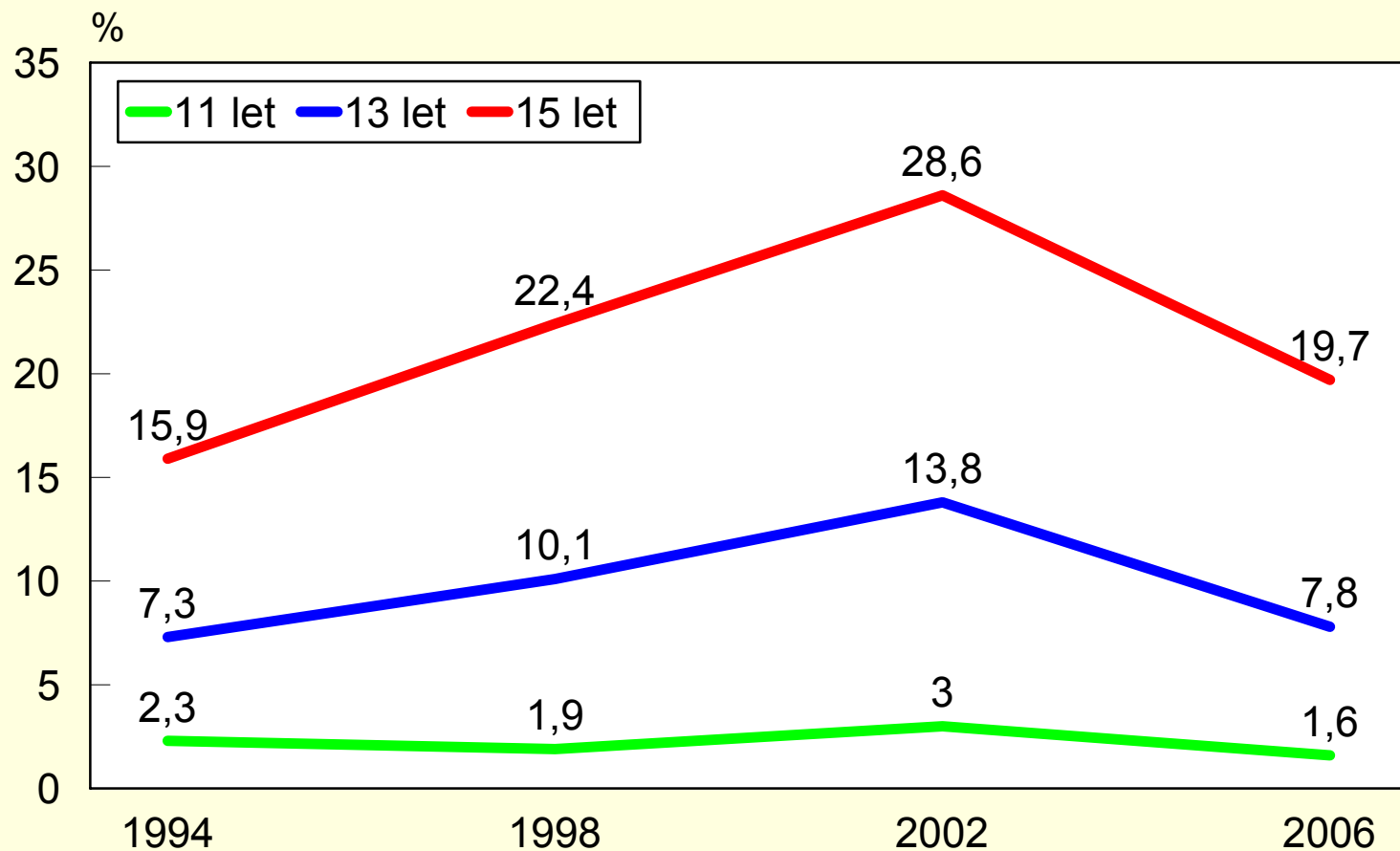
- **Evropská studie o alkoholu a jiných drogách [ESPAD]. Jde o celoevropský projekt jehož se ČR účastní od roku 1995.**
- **Projekt se realizuje se čtyřletou periodicitou.**
- **Reprezentativní soubor tvoří kohorta jednoho ročníku narození – jde o soubor ve věku 16 až 16 let, zpravidla žáky a studenty prvních ročníků středních škol.**
- **K dispozici jsou data z let 1995, 1999, 2003 a 2007.**

Výsledky z roku 2007 se nyní zpracovávají a budou zveřejněny příští rok.

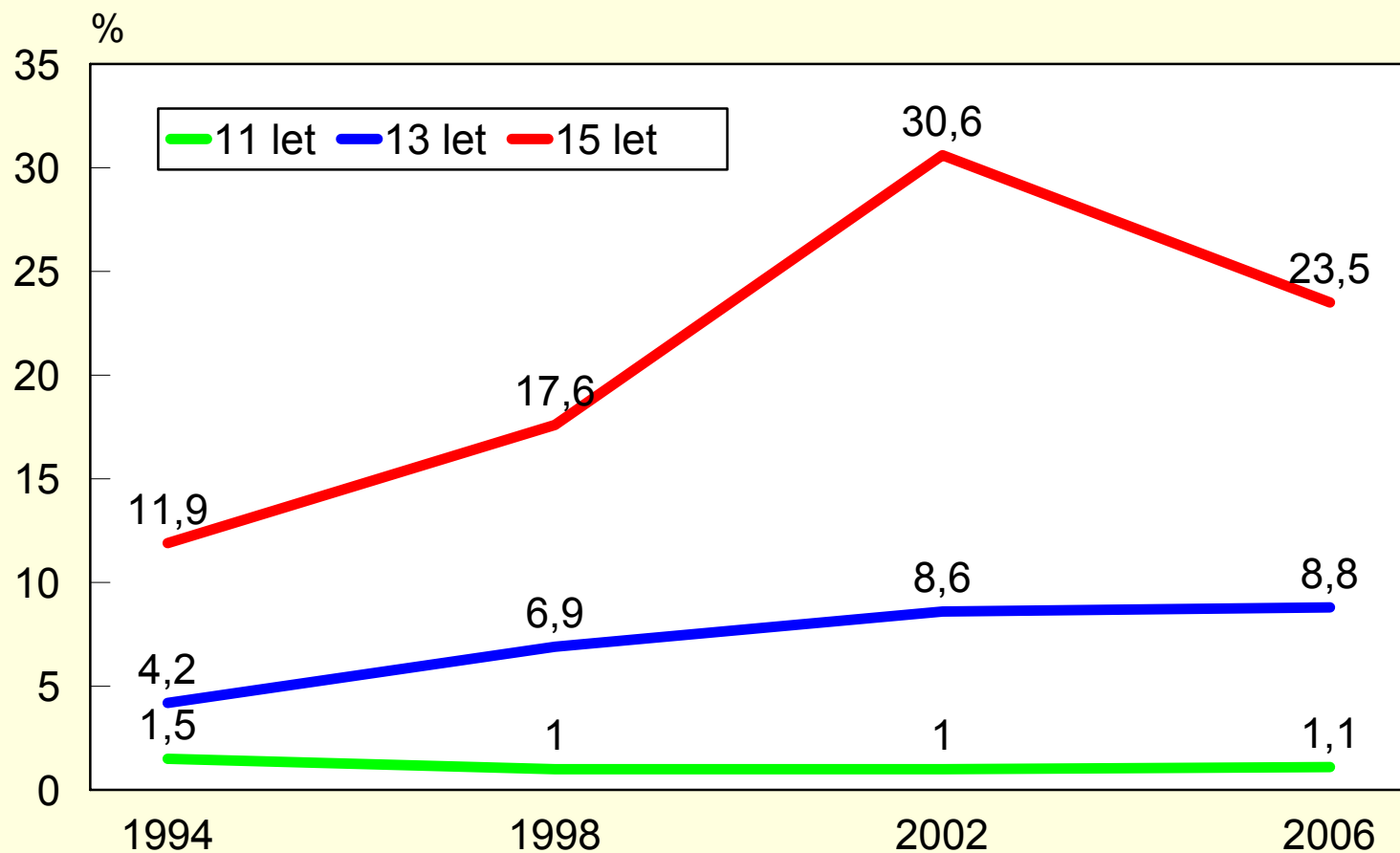
Kouření cigaret - pozitivní změna v dosud nepříznivém trendu

- Snížení prevalence pravidelného kouření u chlapců i dívek mezi 13 - 15 rokem věku
- Snížení prevalence denních kuřáků
- Stagnace, resp. mírný nárůst v průměrném počtu vykouřených cigaret u kuřáků

Vývoj pravidelného kuřáctví u chlapců v období 1994 až 2006

Vývoj pravidelného kuřáctví u dívek v období 1994 až 2006

Prevalence denních kuřáků ve věkové skupině 15 let v roce 1994, 1998, 2002 a 2006

Rok	1994	1998	2002	2006
Celkem	8,8 %	13,3 %	21,6 %	16,3 %
Chlapci	11,4 %	15,5 %	20,2 %	14,5 %
Dívky	6,2 %	11,3 %	22,9 %	18,1 %

Průměrná týdenní spotřeba ks cigaret u reprezentativního souboru českých dětí a dospívajících v letech 1994 až 2006

		13 let				15 let			
	Rok	1994	1998	2002	2006	1994	1998	2002	2006
Průměrná týdenní spotřeba cigaret (v ks/kuř.)	Celkem	7,9	13,9	16,1	19,1	27,8	24,3	33,6	35,7
	Chlapci	8,3	16,0	16,7	19,7	30,3	25,2	35,1	38,1
	Dívky	7,1	11,1	15,3	18,6	24,1	23,2	32,3	33,7

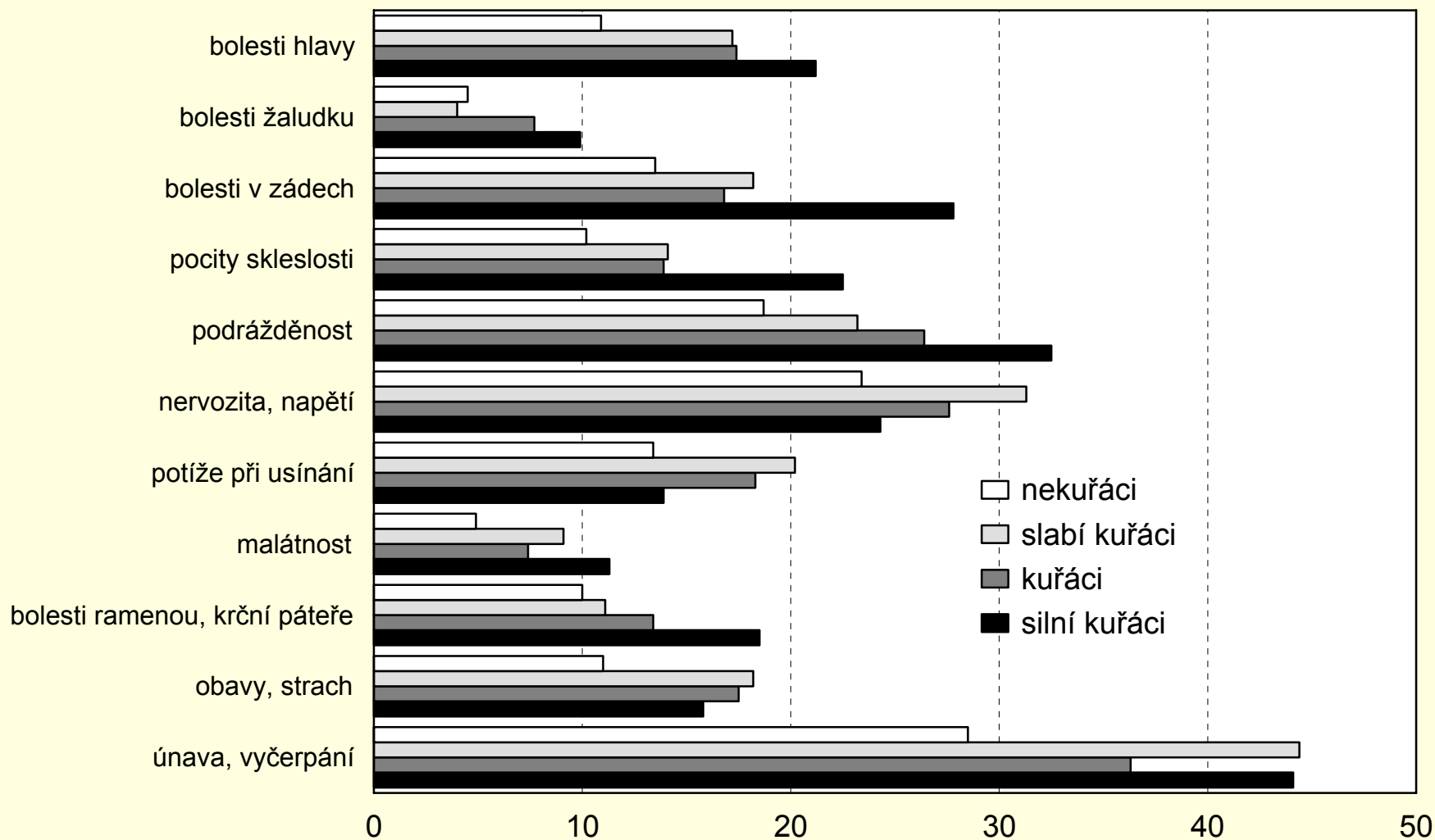
Výskyt kouření podle struktury rodiny

Struktura rodiny	Nekouří	Kouří slabě	Kouří (kategorie kuřáci a silní kuřáci)
Úplná rodina	68,7 %	6,2 %	25,1 %
Restrukturovaná rodina	52,7 %	3,6 %	43,7 %
Jeden (vlastní) rodič	56,8 %	6,6 %	36,6 %

Kouření v závislosti na kouření rodičů a blízkých přátel

	Nekouří	Kouří slabě	Kouří (kategorie kuřáci a silní kuřáci)	Statistická významnost (χ^2)
Otec nekouří	72,2 %	6,5 %	21,3 %	
Otec kouří (denně)	48,9 %	5,0 %	46,1 %	p<0,001
Matka nekouří	72,6 %	6,3 %	21,1 %	
Matka kouří (denně)	54,5 %	5,4 %	40,1 %	p<0,001
Kamarád/-ka nekouří	89,9 %	4,0 %	6,1 %	
Kamarád/-ka kouří (denně)	34,9 %	5,8 %	59,3 %	p<0,001

Výskyt psychických a psychosomatických obtíží v závislosti na kuřáckém statusu

Výskyt jiných forem návykového chování podle kuřáckého statusu

Typ kuřáka	Opilost	Pití nadměrných dávek alkoholu	Užití marihuany v posledním roce	Užití extáze v posledním roce
Nekuřák	4,6 %	6,5 %	10,3 %	1,0 %
Slabý kuřák	9,0 %	15,0 %	29,6 %	3,1 %
Kuřák	31,2 %	30,3 %	55,8 %	5,0 %
Silný kuřák	57,2 %	53,3 %	78,5 %	15,5 %

Global Youth Tobacco Survey

- Česká Studie GYTS zahrnuje informace o prevalenci kouření a užívání ostatních tabákových výrobků a o pěti determinantách užívání tabáku: dostupnosti a ceně, pasivním kuřáctví, zanechání kouření, reklamě a propagaci tabákových výrobků a školním osnovám ve vztahu k výchově k nekuřáctví. Tyto determinanty by se měly stát součástí komplexního programu omezování spotřeby tabáku v ČR.
- Studie GYTS byla realizována v roce 2006-7 a byla zaměřena na žáky 7. – 9. tříd ZŠ a na studenty odpovídajících ročníků gymnázií. Pro získání dat reprezentativních pro ČR byl použit model dvojstupňového skupinového výběru.
- V prvním stádiu byly vybrány školy s pravděpodobností proporcionální počtu zapsaných žáků. Ve druhém stádiu byly náhodně vybrány třídy a do studie byli zahrnuti všichni žáci těchto tříd. Studie se zúčastnilo 100% vybraných škol a 84,7% žáků. Celkem se české studie GYTS zúčastnilo 3 719 žáků.

Prevalence kuřáctví – 13-15 letí (v %)

	2002			2007		
	Celkem	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci	Dívky
Současní kuřáci	34,6	34,0	35,1	31,1	29,8	32,7
Jiné TV	8,5	11,6	5,3	14,5	17,2	11,2
1.cigareta před věkem 10 let	26,1	32,8	19,3	23,6	28,0	18,2
Pravděpodobnost zahájení kouření v příštím roce	24,0	18,4	29,1	26,8	18,4	35,9

Postoje ke kouření porovnání GYTS 2002 a GYTS 2007

	2002	2007
Kuřáci mají víc kamarádů	23,1%	23,3%
Kuřáci jsou přitažlivější	11,3%	9,9%
Kouří doma	3,2%	3,3%

Expozice tabákovému kouři (v %)

	2002			2007		
	Celkem	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci	Dívky
Jeden nebo oba rodiče kouří	53.7	52.6	54.8	50.7	49.0	52.7
Všichni či většina dobrých přátel kouří	32.9	30.1	35.8	28.8	25.5	32.6
Byli exponováni tabákovému kouři ve veřejných místech	74.5	74.4	74.7	75.2	71.6	79.5
Podporují zákaz kouření ve veřejných místech	68.0	69.8	66.3	70.1	72.6	67.1

Škola a problematika kuřáctví

- V průběhu školního roku se probíralo v jakémkoli předmětu nebezpečí kouření cigaret a jejich negativní vliv na zdraví
- 2002: Celkem 64,6 % (63,4 % CH a 65,9 % D)
- 2006: Celkem 55,3 % (54,8 % CH a 55,8 % D)

Média a reklama na cigarety (v %)

	2002			2007		
	Celkem	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci	Dívky
Sdělení proti Kouření v médiích	77.3	76.3	78.3	80.7	82.3	78.9
Reklama na cigarety na billboardech	86.0	86.7	85.3	75.7	78.3	72.7
Reklama či propagace cigaret v novinách a časopisech	82.5	81.0	84.0	68.8	70.0	67.5
Vlastnictví Předmětu (tužka, čepice, tričko) s logem značky cigaret	24.8	27.5	22.0	16.9	17.1	16.6

Dostupnost tabákových výrobků (v %)

	2002			2007		
	Celkem	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci	Dívky
Současní kuřáci, kterým nebyl odmítnut prodej cigaret kvůli věku	72.1	69.1	75.7	77.1	75.3	78.7
Ti, kterým byly nabídnuty cigarety zdarma v rámci Jejich propagace	7,9	8,7	7,0	7,5	8,2	6,7

Zanechání kouření (v %)

	2002			2007		
	Celkem	Chlapci	Dívky	Celkem	Chlapci	Dívky
Současní kuřáci, kteří chtějí přestat kouřit	49,1	50,1	48,0	52,6	57,3	48,4
Současní kuřáci, kteří jsou závislí na nikotinu (1. cigareta hned po probuzení)	14,4	15,5	13,4	11,5	11,0	11,9

Důvody pozitivních změn

Patrně působení více faktorů:

- **Zvýšení věkové hranice dostupnosti tabákových výrobků ze 16 na 18 let**
- **Omezení reklamy na tabákové výrobky a zákaz billboardů**
- **Vyšší zdanění tabákových výrobků – vyšší cena**
- **Zkvalitnění preventivních programů na školách**

Závěry

- Prevalence kuřáctví mezi dospělými od poloviny 90. let stagnuje (asi 29% kuřáků), mírný pokles u mužů.
- Důsledky kuřáctví lze prokázat nejen v kontextu objektivních zdravotních důsledků, ale také v rovině subjektivního zdravotního stavu (u nekuřáků příznivější ukazatelé kvality života).
- U dospělých lze kuřáctví obtížně ovlivnit. Programy odvykání kouření nemají dosud odpovídající odezvu.
- U dětí školního věku lze doložit výrazný nárůst kouření od poloviny 90. let do roku 2002. Po roce 2002 zřetelný pokles u obou pohlaví. Ve skupině 15letých se rozdíl mezi chlapci a děvčaty stírají. Poslední poznatky naznačují, že kouření u dívek začíná převažovat.
- Je zřejmá souvislost mezi kouřením a jiným návykovým chováním, které ohrožuje zdraví.
- Možnosti prevence jsou dobré, ale je dosud málo inteligentních programů.
- Preventivní snahy brzdí nedůslednost v oblasti dostupnosti tabákových výrobků.

Z hlediska prevence zdravotních problémů
působených kouřením je
nejlepší nezačít kouřit vůbec
(cíl u dětí a dospívajících)

pokud jste kuřák
je lépe přestat kouřit dříve než později

(Výzkumy potvrzují, že pokud přestanete kouřit do
35 let věku, snížíte zdravotní rizika na minimum,
pokud přestanete kouřit do 50 let věku snížíte
zdravotní rizika na polovinu proti kuřákům.)

Obecné postupy:

Děti: **NEKUŘ! NIKDY ANI KOUŘIT NEZKOUŠEJ!**

Dospělí:

- **nekuřáctví** jako vzor úspěšného, resp. normálního chování ve společnosti
- **motivace** kuřáků v jejich úsilí přestat kouřit
- **poradny** pro odvykání kouření

Šrobárova 48, 100 42 Praha 10
Tel. / Ph.: +420 267 081 111
Fax: +420 272 744 354
E-mail: zdravust@szu.cz

STÁTNÍ ZDRAVOTNÍ ÚSTAV
NATIONAL INSTITUTE OF PUBLIC HEALTH

